

УДК 336.717.3(045)

М. В. Олексенко

ДЕПОЗИТНА ПОЛІТИКА КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

***Анотація.** У статті розглядаються сучасні тенденції і проблеми депозитної політики комерційних банків України в умовах трансформації ринку і викликів фінансової кризи. З'ясоване місце та роль депозитної політики комерційного банку в забезпеченні ефективності банківської системи, її зв'язаність із стабільністю кредитного ринку у вітчизняній економіці.*

***Ключові слова:** проблеми депозитної політики, банківська діяльність, міжнародна фінансова криза, комерційні банки.*

***Summary.** In the article modern tendencies and problems of deposit policy of commercial banks of Ukraine are examined in the conditions of transformation of market calls of financial crisis. The found out place and role of deposit policy of commercial bank is in providing of efficiency of the banking system, it zv'yazanist' with stability of credit market in Vdchiznyano of ekonomikii.*

***Key words:** problems of deposit policy, bank activity.*

Постановка проблеми. Сьогоднішні позиції української банківської практики проведення депозитних операцій досить слабкі, тож вони потребують багатьох змін, пов'язаних з надмірною централізацією управління процесами формування і використання позикового фонду. Із ходом глобалізації вітчизняні банки все більше мобілізували ресурси за рахунок запозичень на міжнародних ринках капіталів у формі кредитів та іноземних інвестицій. Значними імпульсами характеризується і внутрішній міжбанківський ринок. Мобілізація запозичених ресурсів досить вигідна, тому що цей вид ресурсів вирізняється низькою вартістю та високим рівнем доступності для більшості банків.

Нині, коли міжнародні банки знизили обсяги кредитування вітчизняних банків, а також, зважаючи на недостатність ресурсів на внутрішньому банківському ринку, посилюється значення депозитних ресурсів, які банк повинен залучити шляхом проведення депозитних операцій. Боротьба за залучення коштів фізичних та юридичних осіб посилилася. Саме тому виникає необхідність у чітко продуманій організації депозитної політики, яка стає основою забезпечення діяльності банків, у цьому і є актуальність дослідження.

Депозитна політика комерційного банку — це стратегія і тактика банку щодо залучення грошових коштів вкладників та інших кредиторів і визначення найефективнішої комбінації їх джерел.

Визначення пріоритетних напрямків розвитку та удосконалення банківської діяльності в процесі залучення й акумулювання ресурсів, розвитку депозитних операцій та підвищенні їх ефективності — основна мета депозитної політики.

Треба розрізняти роль депозитної політики як на макроекономічному рівні, так і на рівні окремо взятого комерційного банку. На макроеконо-

мічному рівні депозитна політика має важливе значення для формування позичкового фонду. На мікроекономічному рівні — рівні конкретного банку — роль депозитної політики виявляється у забезпеченні стабільності та стійкості банку, його рентабельності, ліквідності і надійності, а також адекватності його діяльності потребам клієнтів. Депозитна політика комерційного банку як надбудовна категорія ґрунтується на дослідженні досягнутого рівня розвитку депозитних відносин банку з клієнтами (у тому числі й із населенням) і націлена на їх вдосконалення та розвиток.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Для стабілізації ситуації на депозитному ринку та нейтралізації впливу зовнішньої фінансової кризи на фінансову систему НБУ було прийнято постанову «Про додаткові заходи щодо діяльності банків», в якій відмічено, що комерційні банки можуть виконувати свої зобов'язання за всіма типами договорів із залучення коштів у будь-якій валюті лише в разі настання строку завершення зобов'язань [1]. Також згідно з постановою НБУ «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» фонд гарантує повернути кожному вкладнику не менше, ніж 150000 грн. [2].

Міжнародна фінансова криза досить серйозно зачепила Україну. Зміна курсу долара, розголос про близькість до банкрутства окремих великих банків схвилювали багатьох українців: чимало наших співгромадян має гривневі та валютні заощадження. Вкладники втратили довір'я до банківських установ і почали забирати гроші з депозитних рахунків, а це дуже серйозна проблема. В жовтні 2008 р. відтік коштів склав 18 млрд. грн. [3, с. 54]. Це значно ускладнило депозитну та кредитну політики.

© М. В. Олексенко, 2011

Пік світової кризи ліквідності вже пройшов, як стверджують фінансові аналітики, але, за їхніми припущеннями, досить імовірна нова хвиля кризи до кінця 2011 року. Якщо негативні прогнози фахівців збудуться, цей рік може стати одним із найважчих для українських банків, які зіткнуться як з проблемами із залучення зовнішніх запозичень, так і з поверненням та обслуговуванням існуючих боргів.

Концепції, присвячені проблематиці депозитної діяльності банків, змінюються та ускладнюються разом зі зміною кон'юнктури обігу кредитів. Вагомі розробки у вивченні депозитів у складі ресурсів сучасних банків провели такі зарубіжні економісти, як Р. Еллер, Г. Айленбергер, П. Роуз, що аналізували проблеми формування депозитних вкладів у структурі ресурсної бази комерційного банку з двох позицій: управління банківським капіталом і управління зобов'язаннями банку. Проблема формування ефективної депозитної політики комерційних банків присвячені дослідження вітчизняних економістів, зокрема Н. Парасія-Вергуленко, Д. Олійник, В. Антонюка, О. Васюренко, О. Дмитрієва та ін.

Кількість робіт з питань вказаної проблематики досить велика, але багато з них мають дискусійний характер, тож потребують подальших наукових досліджень і практичної апробації.

Постановка завдання. Для створення ефективної банківської системи в Україні є можливість обміну фінансових ресурсів між суб'єктами господарювання, надання споживачам можливості вибору між різними об'єктами розміщення тимчасово вільних грошових коштів, а також надання усім, хто потребує кредитів, найприйнятніших умов при забезпеченні їх повернення й обслуговування.

Наслідки фінансової кризи призвели до загострення конкуренції між комерційними банками за ресурси та ефективні напрямки їх розміщення. Це призвело до тимчасового зниження прибутковості банківської діяльності. Для успішного функціонування та розширення діяльності банківської установи недостатньо залучати кошти за нижчою ціною, а розміщувати за вищою, для цього необхідно створювати ефективну систему менеджменту банку. Для підтримки своєї конкурентоспроможності банки вимушені пропонувати своїм клієнтам все нові послуги, застосовувати різноманітні фінансові інструменти та розширювати свою діяльність.

Метою статті є дослідження розроблення рекомендацій і пропозицій удосконалення депозитної політики комерційного банку в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Загальними вимогами до депозитної політики банків є оптимальне поєднання ліквідності, доходності і мінімізації ризиків комерційних банків. Комерційні банки включають у механізм банківського менеджменту необхідність розробки і реалізації депозитної політики.

лізації депозитної політики. Депозитна політика комерційного банку — це комплекс заходів з формування депозитного портфеля, а також багатоманітні форми та методи щодо реалізації на ринку депозитних вкладів.

На розвиток ринку депозитів має негативний вплив фінансова криза, котра розпочалася у 2008 році.

Основні причини цього впливу насамперед пов'язані з макроситуацією на світовому ринку. Другий принциповий момент уже безпосередньо пов'язаний із нашою державою: тоді почали виводити інвестиційні кошти, які до того були наявні на ринку України. Коли криза поширилася з американського на європейський континент, відбувся «стрибок» долара. Його причиною стало те, що гроші, завезені незадовго до кризи в Україну на короткий термін, виведено з нашої держави. На жаль, на європейському рівні немає належної відкритості у вирішенні проблеми долара-євро.

В таких умовах головним джерелом ресурсів для вітчизняних фінустанов традиційно стали депозити. Підвищений попит на депозити спричиняє їх подорожчання. Депозитні ставки у валюті у 2011 році можуть підвищитися на декілька пунктів — до 10–12 % в доларах і 8–9 % в євро. У такій ситуації депозити у гривні теж можуть зрости, але не так сильно. Зростання вартості ресурсів спричинить подорожчання кредитів. Навряд чи банки підуть на скорочення маржі, тим більше в умовах обмеженості в коштах та інфляційних очікувань. Навпаки, майбутнім позичальникам дорожче обійдеться обслуговування кредиту і підвищення вимог до нього.

Дефіцит ресурсів — проблема далеко не всіх банків, є кредитні установи, яких ці проблеми не торкаються — це банки з іноземним капіталом, що мають доступ до дешевих ресурсів.

Чинником зростання обсягів депозитного ринку в Україні є зростання грошових доходів юридичних та фізичних осіб, що за умов відсутності фінансового ринку як альтернативи інвестування визначає депозитні вклади як головне джерело портфеля активів. За цих умов особлива увага звертається на фінансові аспекти діяльності банку. Відповідно ефективність управління та функціонування комерційного банку в значній мірі визначається ефективністю реалізації депозитної політики.

Розрізняють два типи депозитної політики на макrorівні. Перший — консервативна політика, або політика сильного державного регулювання депозитних установ, — здійснюється за сильної інфляції або стагфляції, коли зростання рівня сукупних цін супроводжується значним спадом обсягів сукупного виробництва. Основна її мета — посилення депозитної дисципліни. Другий тип депозитної політики — ліберальна, що передбачає значне збільшення грошово-кредитних ус-

танов, які мають право відкривати поточні рахунки. Ліберальна політика ефективна за незначного рівня інфляції. За високого рівня інфляції вона нерациональна, оскільки додатково підвищує її.

Кожен комерційний банк як суб'єкт депозитного ринку реалізує свої інтереси, базуючись на конкретних умовах діяльності депозитного ринку. Депозитна політика комерційного банку спрямована на оптимізацію витрат по залученню коштів на депозитному ринку за умови їх ефективного використання. Такий механізм реалізації інтересів всіх суб'єктів депозитного ринку формує ціну на депозитні кошти. Безпосередній вплив на процентні витрати мають середні залишки по оплачуваних депозитах, середня процентна ставка по них.

Зростання кредитування економіки та населення свідчать про послідовну активізацію ролі банківської системи у соціально-економічному розвитку країни. У той же час не вдалося забезпечити суттєвого зниження вартості кредитів: вона залишається високою, що обмежує фінансові можливості переходу до інноваційної моделі зростання національної економіки.

При дослідженні методів управління залученими ресурсами необхідно зауважити, що у практиці українських банків перевага надається ціновим методам, що визначає самостійність при встановленні ціни по депозитах комерційними банками. Хоча зростання конкуренції змушує комерційні банки йти на затрати для реалізації маркетингової політики і розширення спектра банківських послуг з метою залучення потенційних клієнтів.

На сьогодні обсяг готівки на руках у населення є досить значним, і ті комерційні банки, які зможуть запропонувати індивідуальним вкладникам більший комплекс високоякісних послуг, отримають у своє розпорядження значні суми додаткових ресурсів. Розвиток таких послуг вимагає від банківських установ нових підходів до встановлення форм депозитних рахунків, впровадження нової техніки та технології ведення банківських операцій із застосуванням різноманітних засобів (чекових книжок, кредитних карток та ін.). Це дозволило б повніше задовольнити потреби клієнтів банку у різноманітних послугах, поліпшити якість обслуговування, підвищити зацікавленість фізичних осіб у розміщенні своїх коштів на поточних рахунках у банку і таким чином залучити нових вкладників.

Перспективний напрям удосконалення депозитних операцій — розширення кола депозитних рахунків клієнтів з різноманітним режимом функціонування, що надає вкладникам банку додаткові можливості щодо використання своїх коштів із прийнятним рівнем доходів.

У відносинах комерційних банків з різними групами клієнтів, як з фізичними особами, так і з юридичними, доцільно було б використовувати депозитні рахунки, що мають змішаний режим

функціонування. Корисним щодо цього є досвід зарубіжних комерційних банків у застосуванні NOW рахунків. З одного боку, кошти, що зберігаються на таких рахунках, можуть використовуватися для здійснення платежів, а з іншого — вони є своєрідними фінансовими інвестиціями, що приносять їх власникам певні доходи.

З метою оптимізації депозитного портфеля та для забезпечення більшого надходження коштів на строкові та ощадні депозити можна рекомендувати спрощення режиму функціонування відповідних рахунків, тобто порядку зарахування коштів на вклади, видачі готівки та перерахування з депозитних рахунків. Слід більш широко застосовувати строкові вклади з додатковими внесками, а також скоротити обмеження на здійснення розрахунків із використанням коштів, що містяться на ощадних та строкових депозитах. У перспективі чітке розмежування різних видів депозитів — до запитання, строкових, ощадних — буде поступово зникати, що підтверджується досвідом комерційних банків розвинених країн, де все більше розширюється сфера застосування змішаних типів рахунків.

Методом додаткового залучення комерційними банками коштів на депозити може стати застосування комплексного обслуговування клієнтурі. Крім традиційного кредитно-розрахункового та касового обслуговування, комерційні банки надаватимуть своїм клієнтам низку додаткових послуг. Постійне розширення діапазону послуг, зниження їх вартості, покращення якості кредитно-розрахункового та касового обслуговування, надання різноманітних консультацій сприятимуть збільшенню обсягів кредитних ресурсів банку, забезпечуючи йому належний рівень прибутковості при здійсненні активних операцій.

При дослідженні методів управління залученими ресурсами необхідно зауважити, що у практиці українських банків перевага надається ціновим методам, що визначає самостійність при встановленні ціни по депозитах комерційними банками. Хоча зростання конкуренції змушує комерційні банки йти на затрати для реалізації маркетингової політики і розширення спектра банківських послуг з метою залучення потенційних клієнтів.

На сьогодні обсяг готівки на руках у населення є досить значним, і ті комерційні банки, які зможуть запропонувати індивідуальним вкладникам більший комплекс високоякісних послуг, отримають у своє розпорядження значні суми додаткових ресурсів. Розвиток таких послуг вимагає від банківських установ нових підходів до встановлення форм депозитних рахунків, впровадження нової техніки та технології ведення банківських операцій із застосуванням різноманітних засобів (чекових книжок, кредитних карток та ін.). Це дозволило б повніше задовольнити потреби клієнтів банку у різноманітних послугах.

гах, поліпшити якість обслуговування, підвищити зацікавленість фізичних осіб у розміщенні своїх коштів на поточних рахунках у банку і таким чином залучити нових вкладників.

Як перспективний напрям удосконалення депозитних операцій можна запропонувати розширення кола депозитних рахунків клієнтів з різноманітним режимом функціонування, що надаватиме вкладникам банку додаткові можливості щодо використання своїх коштів із прийнятним рівнем доходів.

У відносинах комерційних банків з різними групами клієнтів, як з фізичними особами, так і з юридичними, доцільно було б використовувати депозитні рахунки, що мають змішаний режим функціонування. Корисним щодо цього є досвід зарубіжних комерційних банків у застосуванні NOW рахунків. З одного боку, кошти, що зберігаються на таких рахунках, можуть використовуватися для здійснення платежів, а з іншого — вони є своєрідними фінансовими інвестиціями, що приносять їх власникам певні доходи.

Для оптимізації депозитного портфеля та з метою забезпечення стабільного надходження коштів на строкові та ощадні депозити можна рекомендувати спрощення режиму функціонування відповідних рахунків, а саме порядку зарахування коштів на вклади, видачі готівки та перерахування з депозитних рахунків. Необхідно широко застосовувати строкові вклади з додатковими внесками, а також зменшити обмеження на здійснення розрахунків із використанням коштів, що містяться на ощадних та строкових депозитах. Здійснити чітке розмежування різних видів депозитів — до запитання, строкових, ощадних, ширше застосовувати змішані типи рахунків.

Висновки. Депозитна політика зокрема та банківська політика в цілому комерційного банку на нинішньому етапі залежить від двох груп факторів. До першої групи можна віднести зовнішні фактори, а саме: стан ринку, на якому функціонує банк, ризику, рівень інфляції, рівень конкуренції, попит на банківські операції та послуги та інше. До другої групи можна віднести внутрішні фактори, такі як: стратегічні та оперативні пріоритети банку з розвитку власної діяльності, прибутковість, ліквідність, збільшення клієнтури, освоєння нових сегментів ринку, впровадження нових видів депозитних операцій та додаткових послуг, пов'язаних з ними.

При розробці депозитної політики для конкретної характеристики ресурсної бази банку необхідно оцінювати стабільність депозитів, ха-

рактер коливань обсягу депозитів. Визначати стабільну частину депозитів: об'єм коштів, що неохильні або схильні в незначній мірі до впливу від змін кон'юнктури ринку.

Банківська система України перебуває на етапі якісного зростання, що визначається загостренням конкуренції і посиленням вимог до діяльності банківських інститутів, що визначає необхідність розробки ефективної депозитної політики з метою залучення потенційних клієнтів. Відкриття депозитних вкладів на сьогодні є першим етапом співпраці банку і клієнта; встановлення взаємовідносин через відкриття депозитного рахунку дозволяє зацікавити клієнта в отриманні подальших послуг комерційного банку і сформувати механізм різнопланової співпраці «клієнт-банк», який характеризується високим ступенем довіри, мінімізацією ризику та зацікавленістю сторін в ефективній діяльності кожного із суб'єктів.

Низький рівень власного капіталу українських комерційних банків посилює значення залучених через депозитні рахунки коштів при формуванні ресурсної бази банківських інститутів та визначає необхідність реалізації ефективної депозитної політики в системі банківського менеджменту. Депозитна політика повинна бути взаємопов'язаною із кредитною політикою і забезпечувати реалізацію останньої. Саме такий підхід на сьогодні може забезпечувати ліквідність, фінансову стійкість і одночасно прибутковість комерційного банку.

Зростання конкуренції на депозитному ринку за умови одночасного зниження відсоткової ставки визначає необхідність для банківських інститутів запровадження якісно нових депозитних інструментів, використання яких забезпечує клієнтам банку можливість їх реалізації як фінансових активів при здійсненні кредитних операцій. У подальшому це стане передумовою для використання депозитних інструментів на фондовому ринку.

Література

1. Постанова НБУ «Про додаткові заходи щодо діяльності банків від 11.10.2008 р.» № 319 [Текст] // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2008. — Вип. — 11.
2. Постанова НБУ «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 31.10.2008 р. № 639 [Текст] // Законодавчі та нормативні акти з банківської діяльності. — 2008. — Вип. 11.
3. Резнікова Н. Про специфіку фінансової кризи в Україні [Текст] / Н. Резнікова // Персонал. — 2008. — № 11.